

સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ

ડૉ. જયેન્દ્ર સોની

સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ

("સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" was one of Dr. Jayendrabhai Soni's message segments which was delivered on mediums like Whatsapp groups and his Facebook account. Here is a collated document of all the messages related to this segment.)s

"સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ". (૧)

આપણે જાણિયે છીએ કે પ્રભુચરણ શ્રીગુસાંઈજી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં સમજાવે છે તેમ સ્વયં ભગવાને સ્વયં ની ઈચ્છા થી જ પોતાના માહાત્મ્ય ને વાળી દ્વારા પ્રકટ કરવા, પોતાના મુખાર્વિદ ને જ શ્રીમહાપ્રભુજી સ્વરુપે પ્રકટ કર્યા છે. તદર્થે આપશ્રીએ શ્રી ગોપીજનોએ અપનાવેલ ભગવદ્ પ્રાપ્તિ ના પુષ્ટિમાર્ગ ને તેવીજ ફલ-પ્રાપ્તિ કરાવવા માટે 'પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ' નો સર્વોત્તમ ઉપાય 'પુષ્ટિ-સંપ્રદાય' નામે પ્રસ્થાપિત / પ્રવર્તિત કર્યો છે. તે પળ પોતાના સ્વતંત્ર વિચારોના આધારે નહીં, પરંતુ, વેદાદિ ભગવદ્ શાસ્ત્રોનો, ભગવદ્ વચનોનો આધાર લઈ આ સંપ્રદાય નું અનુસરણ કરવા ઈચ્છતા દૈવી જીવોના માર્ગદર્શન માટે તદ્વિષયક સિદ્ધાંતો પોતાના વિશિષ્ટ ગ્રંથોમાં પ્રકાશિત કર્યો છે.

પોતાની ઈચ્છાથી પુત્ર રુપે પ્રાદુર્ભૂત થનાર ભગવદ્ સ્વરુપ શ્રીગુસાંઈજીએ પળ શ્રીમહાપ્રભુજીએ પ્રસ્થાપિત કરેલ સંપ્રદાય નો વિભિન્ન ગ્રંથો ની રચના કરી, અનેક વિધ વિસ્તારી પુષ્ટિમાર્ગીય સાધના પ્રણાલી ને એક ચોક્કસ દીશા આપી છે. તદર્થે શ્રીગુસાંઈજી પળ પુષ્ટિ સંપ્રદાય ના સહ-સંસ્થાપક / પ્રવર્તક છે. તત્પરશ્ચાત્ ભગવાનના દિવ્ય ગુણોથી વિભુષિત તેમના બાલકો તેમજ તેમના વિદ્વાન આચાર્ય વંશજો -શ્રીહરિરાયજી, શ્રીપુરુષોત્તમ જેવા મહાનુભાવોએ શ્રીમહાપ્રભુજી / શ્રીગુસાંઈજી ના દુર્બોધ સિદ્ધાંતોને સમજાવવા અનેક ગ્રંથો રચ્યા છે.

શ્રીગુસાંઈજી ના ચતુર્થ પુત્ર શ્રીગોકુલનાથજીએ શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર ની ટીકા માં શ્રીમહાપ્રભુજી ના નામ "સ્વવંશે સ્થાપિતાશેષ સ્વ માહાત્મ્ય" વિશે સ્પષ્ટતયા ખુલાસો કર્યો છે કે 'વંશ' શબ્દ થી શ્રીગુસાંઈજી (પુત્ર તરીકે) નો સૂચિતાર્થ છે, કેમકે શ્રીમહાપ્રભુજી સદૃશ્ય કોઈ હોઈ સકે નહીં. આ વાત નુ અનુમોદન શ્રીહરિરાયજી એ પળ કર્યું છે.

આમ પુષ્ટિ સંપ્રદાયના, જેને આપણે સામાન્યતઃ પુષ્ટિમાર્ગ કહિયે છીએ, તેના ગુરુ શ્રીમહાપ્રભુજી તેમજ શ્રીગુસાંઈજી જ છે, કેમકે તેઓ તેના પ્રતિપાદક - પ્રસ્થાપક છે. તદર્થે તેમને આલેખેલા સિદ્ધાંતો જ પુષ્ટિ-સંપ્રદાય ની ગતિવિધીઓ માટે માત્ર ને માત્ર પ્રમાણ રુપ સ્વીકારી શકાય.

વિશેષ માં કોઈપણ સંપ્રદાય ના પ્રવર્તન / વહન માટે - ૧.તત્વોપદેશ ૨, સિદ્ધાંતોપદેશ, ૩. વ્યવહારોપદેશ તથા ૪. ફલોપદેશ' સંપ્રદાય ના આચાર્યશ્રીએ કરવો જરૂરી હોય છે. તદર્થે પ્રવર્તક આચાર્યશ્રી તે ચારેય બાબતોથી સંપૂર્ણતયા પારંગત હોવા આવશ્યક છે, કારણ કે તોજ તેઓ સંપ્રદાયના અનુયાયીઓને સાચું માર્ગદર્શન આપી શકે! ફલ પ્રાપ્તિ કરાવવા સહાયભૂત થઈ સકે !

..... ક્રમશઃ..... (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

"સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" (૨)

... ક્રમશઃ.....શ્રીસર્વોત્તમજી માં શ્રીમહાપ્રભુજી નું એક નામ ગુરુ પળ બતાવ્યું છે, જેનું તાત્પર્ય,આપશ્રી દ્વારા પ્રવર્તિત / ઉપદિષ્ટ પુષ્ટિ-સંપ્રદાય નું ફલ આપવા આપશ્રી સક્ષમ છે, જેવીરીતે કપિલ દેવજી સાંખ્ય દર્શન તથા મર્યાદામાર્ગ ના ઉપદેશક હોવાથી ફલદાતા હતાં, તેથી ગુરુ હતાં. આમ શ્રીમહાપ્રભુજી પુષ્ટિ-સંપ્રદાય ના "ગુરુ" છે. તદર્થ શ્રી પુરુષોત્તમ જીએ ખુલાસો કરેલ છે કે 'પુષ્ટિમાર્ગ'ના એક માત્ર 'ગુરુ' શ્રીમદાચાર્યચરણ જ હોઈ શકે, કેમકે 'ફલ અપાવવા નું સામર્થ્ય આપશ્રી જ ધરાવે છે. તેથી વલ્લભકુલ ના આચાર્યશ્રીઓ ને 'ગુરુદ્વાર' કહ્યા છે. પુષ્ટિમાર્ગ નું ફલ અપાવવા નું તેમનું સ્વતંત્ર સામર્થ્ય નથી.

તેથી અનુયાયી વર્ગે સ્પષ્ટપણે સમજવું જોઈએ કે વર્તમાન માં પળ સ્વયં શ્રીમહાપ્રભુજી જ પોતાના વંશજ દ્વારા બ્રહ્મસંબંધ ની દીક્ષા આપે છે, સેવાર્થે ભગવદ્ સ્વરૂપ પધરાવી આપે છે, સંપ્રદાય વિષયક માર્ગદર્શન આપે છે. તે તેમનું વિશેષ માહાત્મ્ય છે. એ સર્વે પ્રક્રિયાઓમાં અનુયાયીઓએ વલ્લભકુલ માં વ્યક્તિગત રૂપે નહીં. પરંતુ તેમનામાં શ્રીવલ્લભ વત્ શ્રદ્ધા રાખી અહોભાવ વ્યક્ત કરવો જોઈએ.

જો સમગ્ર વલ્લભીય સૃષ્ટિ (તેના બન્ને અંગ - બિંદુ સૃષ્ટિ તેમજ નાદ સૃષ્ટિ) આ 'વાસ્તવિકતા ને યથાર્થ રૂપે સમજીને વ્યવહાર કરે તો વર્તમાન માં સંપ્રદાયમાં જે મત-મતાંતર પ્રવર્તે છે, તે સ્થિતિ નિર્મૂલ થઈ શકે! સૌએ એ વાત સમજવી અને સ્વીકારવી ઘટે કે પુષ્ટિમાર્ગ ના પ્રવર્તન માટે સમગ્ર 'વલ્લભીય સૃષ્ટિ' ના "ગુરુ" શ્રીમહાપ્રભુજીએ તેમજ પૂર્વાચાર્યોએ પ્રતિપાદીત કરેલ સિદ્ધાંત અને તેમણે કરેલા ખુલાસા સિવાય અન્ય પ્રમાણ હોઈ શકે નહીં. તેથી સમસ્ત આચાર્યશ્રીઓએ સંપ્રદાય નો તત્વોપદેશ, સિદ્ધાંતોપદેશ, વ્યવહારોપદેશ તેમજ ફલોપદેશ, તદનુસારજ અનુયાયી વર્ગ ને આપવો જોઈએ, અન્યથા કે સ્વવિચારોથી નહીં.

પરંતુ આજે અનુયાયી વર્ગમાં વિશેષતઃ, મોટી ગેરસમજ પ્રવર્તે છે. જ્યારે તેઓ કોઈ વલ્લભકુલ આચાર્યશ્રી દ્વારા બ્રહ્મસંબંધ ની દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે ત્યારે તેમની ઓઢાલ દીક્ષાદાતા આચાર્યશ્રીની જ થવાથી, તેઓ તેમને જ વ્યક્તિગત રૂપે પોતાના 'ગુરુ' માની લે છે. નાની વયના બાલકો માં તો આ વાત દ્વંડ્વપણે સ્વીકારી લેવામાં આવતી હોય છે, મોટાભાગે તેમનામાં આ વાત ઠસાવવામાં પળ આવે છે. પુષ્ટિમાર્ગ ના પ્રાથમિક ગ્યાન ના કે એવા કોઈ વિશેષ પ્રશિક્ષણ ના અભાવમાં પુષ્ટિમાર્ગ ના સર્વે દીક્ષાર્થી શ્રીવલ્લભ દ્વારા જ દીક્ષિત થતાં હોવા છતાં આજે અનેક ગુરુઓ ની સૃષ્ટિ અસ્તિત્વ માં છે.

એવું પળ જોવા માં આવે છે કે પુષ્ટિમાર્ગની ગરિમા / વિશિષ્ટતા શ્રીમદાચાર્યચરણ ને કારણે જ હોવા છતાં, કેટલાક આચાર્યશ્રીઓ સ્વયં, તેમજ તેમના ખાસ અનુયાયીઓ દ્વારા પોતાની પ્રતિષ્ઠા ને ઝાઝાગર કરવા અનેકાનેક ઉપક્રમો નું આયોજન કરતાં હોય છે, જેના કારણે સંપ્રદાય ની અખંડીતતાને તો હાની પહોંચે છેજ, તેથી વિશેષ, પુષ્ટિમાર્ગ ની સૈદ્ધાંતિક વિચારધારાનું પળ પોતાની વ્યક્તિગત અનુકુલતા / માન્યતાનુસાર અર્થઘટન કરવામાં આવતું હોવાથી વિચાર વૈમનસ્ય પળ વધે છે, જે આજે સોશિયલ મિડિયામાં જોઈ શકાય છે, જે પુષ્ટિમાર્ગ ની સમગ્રતાને માટે આ પ્રવૃત્તિ ઘાતક સિદ્ધ થઈ શકે છે. ક્રમશઃ.....

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

"સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" (૩)

..... ક્રમશઃ..... આપને જાણિયે છીએ કે ભગવાને સ્વયં 'નિજ દૈવી જીવોના ઉદ્ધારાર્થે શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજી સ્વરૂપે પ્રકટ થઈ 'પુષ્ટિ સંપ્રદાય' પ્રસ્થાપિત કર્યો, પ્રવર્તિત કર્યો છે. પોતાનામાંથી છુટા પડેલા જીવો, જેમનું ભગવાને પુષ્ટિમાર્ગ માં વરણ કરેલ હોવા છતાં, અવિદ્યા ના કારણે અનેક પ્રકારના દોષોથી ગ્રસ્ત થવાને લિધે પોતાનું સ્વરૂપ વિસ્મૃત થઈ જવાથી, જન્મ-મરણ ના ચકરાવામાં જેઓ ભટકી રહ્યા હતાં, તેમના દોષોની નિવૃત્તિ કરી પ્રભુ સાથે પૂનઃ જોડવા માટે, સ્વયં ભગવાને પોતે પ્રકટ થઈ, શ્રીવલ્લભાચાર્યજી ને બ્રહ્મસંબંધ મંત્ર દ્વારા જીવોને દીક્ષિત કરવાની આગ્યા કરી હતી. તદનુસાર શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાના અવતારકાલ માં દૈવી જીવોને શોધી શોધી ને શરણે લઈ તેમનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો.

ભગવદ્ આગ્યાથી પોતે ભૂતલ પરથી પ્રત્યક્ષ રૂપે વિદાય લીધા પછી, પોતાના સ્વરૂપ ને પોતાના પુત્ર શ્રીગુણાંજીમાં પધરાવેલ હોઈ, તત્સમયમાં પળ અન્ય દૈવી જીવોને શરણે લઈ તેમનો પળ ઉદ્ધાર કર્યો, ઇતલુંજ નહીં તત્પશ્ચાત્ત છેલ્લા ૫૦૦ વર્ષથી 'નિજ કુલ' માં બિરાજીને શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાના 'ભગવદ્ સામર્થ્ય' ને કારણે અનેકાનેક દૈવી જીવોના ઉદ્ધાર ની પરંપરા અદ્ય પર્યંત ચાલુ રાખી છે. તે શ્રીમહાપ્રભુજીનું વિશેષ માહાત્મ્ય છે.

'અવતાર કાલ' માં તો પોતે તેમજ શ્રીગુણાંજીએ સ્વાત્મબલ -'પ્રમેય બલ'થી દૈવી જીવોનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો, પરંતુ 'અનવતાર કાલ' માં પળ 'પ્રમાણ બલ' થી તેમનો ઉદ્ધાર કરવા શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાનું 'તત્ત્વદર્શન' તેમજ 'ધર્મદર્શન' પોતાના વિભિન્ન ગ્રંથો માં આલેખી, ભગવાન ની 'સૃષ્ટિ-લીલા'નો બોધ પોતે સ્થાપેલ પુષ્ટિ સંપ્રદાય ના અનુસરણ કરાવનાર / કરનાર, 'બિંદુ સૃષ્ટિ' (નિજ વંશજ આચાર્યશ્રીઓ) તથા 'નાદસૃષ્ટિ' (અનુયાયીઓ) ના માર્ગદર્શન હેતુ સુસ્પષ્ટપણે આપ્યો છે.

સ્વાભાવિક છે કે શ્રીમહાપ્રભુજીએ સ્થાપેલ પરંપરા તેમણે પ્રતિપાદિત કરેલા 'તાત્ત્વિક સિદ્ધાંતો' ની સમજ તેમજ તેમણે સૂચવેલ 'સાધના પ્રણાલી' અનુસાર આચરણ દ્વારા જ પુષ્ટિ-સંપ્રદાય ની 'મૌલિકતા' તથા તેની 'ફલદાયિતા' અક્ષુણ્ણ રહી સકે. તદર્થે કોઈ અન્યથા અર્થઘટન કે સ્વતંત્ર વિચારોનું સ્થાન પુષ્ટિ સંપ્રદાય માં ન હોઈ સકે. અન્ય દાર્શનિક વિચારધારાઓ / ધાર્મિક આસ્થાઓનો ભલે આપને આદર કરીએ, તેનો વિરોધ ન કરીએ કે ટિકા - ટિપ્પણી ન કરીએ, તે જરૂરી છે, પરંતુ શ્રીમદાચાર્યચરણ ના સિદ્ધાંતો માં સંપૂર્ણ અનન્યતા હોવી અને અટલ વિશ્વાસ હોવો એ સમગ્ર 'વલ્લભીય સૃષ્ટિ' માટે અનિવાર્ય ગણાય. ત્યારેજ આપણુ આશ્રય પદ - "દ્રઢ ઇન ચરણન કેરો" નું ગાન સાર્થક થઈ શકે, અન્યથા તે માત્ર દંભ થી વિશેષ ન કહેવાય. વાસ્તવમાં આજે 'સર્વ ધર્મ સમભાવ' ના વિચારો ને અપનાવી અન્યાશ્રય આચરતાં અનેક ઉદાહરણ જોવા મળે છે, તે પળ સંપ્રદાય ની ગરિમા ને ઝાંખી પાડે છે..... ક્રમશઃ..... (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

"સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" (૪)

..... ક્રમશઃ જ્યારે પરંપરાગત રીતે વર્તમાન માં શ્રીમહાપ્રભુજી સ્વવંશમાં બિરાજી, પુષ્ટિ સંપ્રદાય ના અનુયાયીઓને તત્ત્વોપદેશ, સિદ્ધાંતોપદેશ, વ્યવહારોપદેશ તથા ફલોપદેશ 'નિજ સામર્થ્ય' દ્વારા કરવા તત્પર હોય ત્યારે તેમના વંશજો માં પળ તેમણે નિબંધ ગ્રંથના સર્વનિર્ણય પ્રકરણ (કા.૨૨૭) માં બતાવેલ 'ગુરુ' ના લક્ષણો પ્રકટ હોવા અપેક્ષિત ગણાય, કેમકે આપશ્રીએ "કૃષ્ણ સેવા સદા કાર્યા" ને 'સ્વ-સિદ્ધાંત' તરીકે રજુ કર્યો છે (સિ. મુ.), તેમજ સર્વસંદેહ વારક 'ભાગવત' ને પોતે સ્વીકારેલ 'પ્રમાણ-ચતુષ્ટય' નું મુખ્ય અંગ ગણ્યુ

છે (શા. પ્ર).

તદર્થ, સ્વાભાવિક રીતે વર્તમાન માં વલ્લભકુલ આચાર્યશ્રીઓ માં 'વ્યવહારોપદેશ' એવમ્ 'ફલોપદેશ' દેવા માટે 'કૃષ્ણ સેવાની પરાયણતા', તેમજ 'તત્ત્વોપદેશ' એવમ્ 'સિદ્ધાંતોપદેશ' આપવા માટે 'ભાગવત તત્ત્વગ્ય' હોવા અપેક્ષિત ગણાય. જો ગુરુ સ્વયં કૃષ્ણસેવા પરાયણ ન હોય તો, ન તેઓ કૃષ્ણસેવા ની અનિવાર્યતા સમજાવી શકે, ન સેવાની પ્રણાલીગત રીત બતાવી શકે. તેવીજ રીતે તેઓ શ્રીમહાપ્રભુજીએ પ્રતિપાદીત કરેલ દાર્શનિક સિદ્ધાંતો નું ગ્યાન પળ અનુયાયી વર્ગ ને આપવા વેદ-ગીતા-બ્રહ્મસૂત્રો ના સાર રૂપ શ્રીમદ્ ભાગવત ના મર્મગ્ય હોવા પળ આવશ્યક ગણાય, જેથી તેમને 'તત્ત્વોબોધ' આપી શકે.

તદુપરાંત, શ્રીમહાપ્રભુજીએ ગુરુ માટે ત્રીજુ મહત્વનું લક્ષણ "દંભાદિ રહિત" બતાવ્યુ છે, જે અતિ મહત્વનું કહી શકાય, કારણ કે જો આચાર્ય સ્વયં, તેની વ્યાખ્યા "આચરતિ આચરયતિ ચ ઈતિ આચાર્ય" મુજબ, પોતે જે ઉપદેશ અનુયાયીઓને આપતા હોય તદનુસાર પોતાના જીવનમાં આચરણ ન કરતા હોય તો તેમનો ઉપદેશ કારગત નિવડી શકે નહીં. 'કથની' અને 'કરણી' ની એકરૂપતા શિષ્યોના ઉત્કર્ષ માટે ગુરુ માં હોવી આવશ્યક છે.

શ્રીમહાપ્રભુજીએ ઉપરોક્ત કારિકા માં પુષ્ટિમાર્ગનું અનુસરણ કરવા ઈચ્છતા અનુયાયીઓને અનુલક્ષીને એક મહત્વ નો બોધ આપતા આગ્યા કરી છે કે તેમણે ગુરુ ની વરણી કરતાં આ બાબતો લક્ષ માં લેવી જોઈએ, જેથી તેને યોગ્ય માર્ગદર્શન મળી રહે અને પોતે પુષ્ટિમાર્ગ નું સર્વોચ્ચ ફલ-પ્રાપ્તિ કરી શકે.

તદર્થ આપણે સમજી શકીએ કે જ્યાં સુધી અનુયાયી સ્વયં શ્રીમહાપ્રભુજીના ગ્રંથો વાંચી / સમજી તેમના ઉપદેશ ને ગ્રહણ ન કરે, ત્યાં સુધી આવી પ્રકીર્ણ બાબતોથી માહિતગાર ન થઈ શકે, જેથી ભ્રમિત થવાની શક્યતા પુરેપુરી રહેલી છે, અને જે ફલ પામવાના તેની અપેક્ષા હોય તેનાથી તે વંચિત રહે, અને કદાચ જીવન વેડફાઈ પળ જાય !

માટેજ શ્રીમહાપ્રભુજી પોતે આગ્યા કરે છે - "શાસ્ત્રમ્ અવગત્ય મનોવાગ્દેહૈઃ કૃષ્ણ સેવ્યઃ".
ક્રમશઃ..... (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" (૫)

..... ક્રમશઃ (જુન, ૨૭) શ્રીમહાપ્રભુજીએ ઉપરોક્ત 'ગુરુ' ના લક્ષણો નો નિર્દેશ કરતાં પહેલાં એક અતિ મહત્વનો ખુલાસો કર્યો છે. તે મુદ્દાની સ્પષ્ટતા કરતાં 'આવરણભંગ' ટીકા માં શ્રીપુરુષોત્તમજી સમજાવે છે કે - "અત્રે સર્વેનો ફલમુખ અધિકાર નથી, પરંતુ જે જીવો પર ભગવાન ની કૃપા થાય તેમનીજ આ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે.....તેનેજ ભક્તિ ના મુખ્યફલ નું દાન થાય છે.... ભગવત્કૃપાનું પરિગ્યાન માર્ગની રુચી પરથી થાય છે". અહીં 'માર્ગ રુચિ' ના લક્ષણો પળ બતાવ્યા છે.

આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પુષ્ટિમાર્ગમાં પ્રવેશ ના અને તદર્થ બ્રહ્મસંબંધ કરવાના (દીક્ષા લેવાના) સૌ કોઈ અધિકારી નથી. (આ વાત નું વર્તમાન માં સમગ્રપણે દુર્લક્ષ કરવામાં આવે છે).

બીજી મહત્વ ની વાત શ્રીમહાપ્રભુજીએ, જેમણે આ માર્ગમાં અહીં નિર્દિષ્ટ લક્ષણોના આધારે પુષ્ટિમાર્ગમાં પ્રવેશ મેલવવો હોય તો તેણે કેવા ગુરુની "વરણી" કરવી જોઈએ, તેનો નિર્દેશ ઉપરોક્ત કારિકા (૨૨૭) માં કર્યો છે, અર્થાત્ - જે પોતે 'કૃષ્ણસેવા પરાયણ', 'ભાગવત્ તત્ત્વગ્ય' અને 'દંભાદિ દોષ રહિત' હોય. તે માટે "વિક્ષયં"

- 'સારી રીતે પરિક્ષણ કરીને' દીક્ષા લેવાની આગ્યા કરી છે. પુષ્ટિમાર્ગ માં પ્રવેશ ઈચ્છતા અનુયાયીઓને માટે આ એક અતિ મહત્વનો દિશા-નિર્દેશ છે. તેની સાથે, દીક્ષાર્થી "જિગ્યાસુ", તેમજ અગાઉ કહ્યું તેમ તે "ભગવત્કૃપા યુક્ત" હોવાની યાત્રી ગુરુ પળ કરી લેવી આવશ્યક છે, તેનું સૂચન પળ કર્યું છે, એટલુંજ નહીં પરંતુ અન્યથા જો બ્રહ્મ સંબંધ કરાવે તો, "ગુરુ, ગીતા(૧૮/૬૭) માં કરેલી ભગવદાગ્યા નો ભંગ કર્યો કહેવાશે"(આવરણ ભંગ- પે.૫૭), તેમ ખુલાસો પળ કર્યો છે.

સ્વયં શ્રીમહાપ્રભુજી/ શ્રીપુરુષોત્તમજીએ કરેલા ઉપરોક્ત ખુલાસા થી એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે જો શ્રીવલ્લભ વંશજ આચાર્યશ્રી 'ગુરુદ્વાર' રૂપે પળ શ્રીમહાપ્રભુજીની કાનીથી યોગ્ય અનુયાયી ને દીક્ષા દ્વારા પુષ્ટિમાર્ગ માં પ્રવેશ કરાવે છે તો, તેમણે પળ આ કારિકાઓના નિર્દેશ નું પાલન કરવું અનિવાર્ય છે કારણકે તે આગ્યાઓ આ માર્ગના પ્રસ્થાપક / પ્રવર્તક શ્રીમદાચાર્યચરણ એવમ્ સ્વયં ભગવાન ની છે. ક્રમશઃ(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

"સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" (૬)

..... ક્રમશઃ.....આ રીતે 'પુષ્ટિ સંપ્રદાય' માં 'ગુરુ' નું વિશેષ મહત્વ છે. તદર્થે જ શ્રીમહાપ્રભુજીએ તદ્-વિષયક ઉપરોક્ત ખુલાસા કર્યો છે. જે જીવનું ભગવાને 'પુષ્ટિમાર્ગ' માં વરણ કર્યું છે, જેના કારણે તેને સહજ 'માર્ગ-રુચી' થઈ હોય, તો તેને 'પુષ્ટિ-ફલ' ની પ્રાપ્તિના હેતુ થી બ્રહ્મસંબંધ કરવા / સાચું માર્ગદર્શન મેળવવા માટે, શ્રીમહાપ્રભુજી ના નિર્દેશ મુજબ યોગ્ય 'ગુરુ' ની વરણી કરવી આવશ્યક ગણાય! તે માત્ર વલ્લભકુલ આચાર્ય હોય એટલું જ પુરતું નથી, પરંતુ તેઓ ઉપરોક્ત લક્ષણોથી વિભૂષિત હોય તે પળ જરૂરી છે, તે ઉપરોક્ત કારિકા તેમજ તેના પર શ્રીપુરુષોત્તમજી ની ટિકાથી સ્પષ્ટ થાય છે. કારણકે તોજ તેઓ સંપ્રદાયને સમજાવવા અનુયાયી વર્ગને 'પુષ્ટિ સંપ્રદાય'નું સારી રીતે અનુસરણ કરવા, તેમને તત્વોપદેશ, સિદ્ધાંતોપદેશ વ્યવહારોપદેશ અને ફલોપદેશ આપી શકે.

ઉપરોક્ત લક્ષણોવાળા ગુરુ જો ન મળે, જે વર્તમાન કાલમાં મલવા દુષ્કર હોવાની સંભાવના ને લક્ષ માં લઈ, તેના કારણે કોઈ અધિકારી જીવ 'પુષ્ટિ ફલ' ની પ્રાપ્તિ થી વંચિત ન રહે તે હેતુથી 'સર્વ નિર્ણય -નિબંધ' ની કારિકા ૨૨૮ માં શ્રીમહાપ્રભુજીએ નિર્દેશ કર્યો છે કે - "તેવા ગુરુ ના અભાવમાં, જેમના પર ભગવદ્ કૃપા થવાથી 'માર્ગ રુચી' ઈત્યાદિ માપદંડો વ્યક્ત હોય, તેમણે પોતાની રુચી અનુસાર કૃષ્ણ ની મૂર્તિ પધરાવી - 'તેજ પોતાના સ્વામી છે' તેમ માની તેનું ભજન (સેવા) શરુ કરી દેવું જોઈએ.

શ્રીમહાપ્રભુજીએ કરેલી આ આગ્યા ઘણી બાબતો નો સ્પષ્ટ સંકેત સૂચિત કરે છે. આપશ્રીએ 'સિદ્ધાંત મુક્તાવલિ' ગ્રંથમાં "કૃષ્ણસેવા સદા કાર્યા" ના ઉપદેશ ને 'સ્વ-સિદ્ધાંત' કહ્યો છે, તેની અનિવાર્યતા અહીં બતાવી છે. એ વાત પળ સમજી શકાય કે સેવક ના હૃદયના સાચા ઉત્કટ ભાવથી મૂર્તિ માં ભગવદ્ તત્ત્વનો આવિર્ભાવ સ્વયં થઈ શકે છે.

યોગ્યતા ધરાવનાર પુષ્ટિજીવને, પુષ્ટિમાર્ગ માં પ્રવેશ કરી અંતિમ લક્ષ ની પ્રાપ્તિ માટે 'સિદ્ધાંતોપદેશ' વગેરે સર્વ પ્રકાર નું માર્ગદર્શન શ્રીમહાપ્રભુજીના વિવિધ ગ્રંથ સાહિત્ય માંથી પ્રાપ્ત થાય છે. તેમાં પળ તેમનો 'નિબંધ' ગ્રંથ વિશેષતઃ સર્વ પ્રકારે તેનો 'પથ-પ્રદર્શક' બની શકે છે. આવશ્યકતા છે, શ્રીમદાચાર્યચરણનો પોતાના ગુરુ રૂપે, યોગ્ય વલ્લભકુલ ના માધ્યમથી કે તેમના વાંગ્મય સ્વરૂપે સ્વીકાર કરી, તેમના ગ્રંથો નો સ્વાધ્યાય પૂર્વક દૃઢ આશ્રય કરવાની. ક્રમશઃ.... (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

"સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ. (૭)

..... ક્રમશઃ..... ઉપરોક્ત વચનોથી એ સ્પષ્ટતયા ફલિત થાય છે કે પુષ્ટિમાર્ગમાં "ગુરુ" પદે શાશ્વત રુપે શ્રીમદાચાર્યચરણ જ સ્થાપિત છે, કારણકે તેમના દ્વારા નિર્દિષ્ટ ગુરુના લક્ષણો સંપૂર્ણતયા તેમના પોતાનામાં જ વિદ્યમાન છે (શ્રીમહાપ્રભુજીના વચનોથી શ્રીગુસાંઈજી સદૃશ્ય જ છે). તેમનો અન્ય વિકલ્પ હોઈ શકે જ નહીં કેમકે શ્રીગુસાંઈજી સ્વયં આગ્યા કરે છે કે 'શ્રીમહાપ્રભુજી સમાન ન કોઈ છે, ન હોઈ શકે ! શ્રીહરિરાયજી એ પણ અનેક સ્થાને શ્રીમહાપ્રભુજી માં અનન્યતા પૂર્વક દ્રઢાશ્રય કરવાની આગ્યા કરી છે, કારણ કે આ માર્ગમાં ફલ પ્રાપ્તિ તેમના થકી જ છે. શ્રીપુરુષોત્તમજીએ તો સ્પષ્ટતયા વિધાન કર્યું છે કે 'ગુરુ' એક માત્ર શ્રીમહાપ્રભુજી છે, અને સમસ્ત વલ્લભકુલ આચાર્યો 'ગુરુદ્વાર' હોઈ વર્તમાન માં તેમના દ્વારા સ્વયં તેઓજ પુષ્ટિ સંપ્રદાય ની દીક્ષા આદી દઈ રહ્યા છે. આ માહાત્મ્ય સ્વયં શ્રીમદાચાર્યચરણનું છે.

પુષ્ટિમાર્ગ ના સ્થાપક શ્રીમહાપ્રભુજી હોવાથી, તેમજ તદ્વિષયક સિદ્ધાંતો તેમણે પ્રતિપાદિત કરેલા હોઈ, વર્તમાન સમયમાં, દેશ-કાલ પરિસ્થિતી ને અનુલક્ષીને સંપ્રદાય ની સાધના પ્રણાલી બાબત પરિવર્તન ની કદાચ અવકાશક્તા સમજી શકાય છે, પરંતુ તેના મૂલભૂત સિદ્ધાંતો તો વેદાદિ પ્રમાણો પર આધારિત હોઈ શાશ્વત જ છે અને તદર્થ સંપ્રદાયની સર્વે ગતિવિધીયો તે સિદ્ધાંતો ને સુસંગત જ હોવી જરૂરી છે. જો તેમાં મનસ્વી પ્રમાણે, લોકોના મનોરથ પૂર્ણ કરવા કે તેમની સગવડ ધ્યાતર અથવા આર્થિક લાભ પ્રાપ્તિ માટે છુટછાટ લેવામાં કે આપવામાં આવે, અથવા કોઈ વિપરિત રીત અપનાવવામાં આવે, તો શ્રીમદાચાર્યચરણ દ્વારા સ્થાપિત સૈદ્ધાંતિક મુલ્યોનો હાંસ થાય એટલું જ નહીં, પરંતુ, તેમના પ્રાદુર્ભાવ માટે ભગવદ્ આગ્યા નું પ્રયોજન જ નિષ્ફળ થાય! તેવા ઉપક્રમો ને 'પુષ્ટિમાર્ગ' ના નામ સાથે જોડવા તે સ્વયં શ્રીમહાપ્રભુજી સાથે છલ સમાન ગણાય. સ્વયં શ્રીવલ્લભકુલ, જેમની વર્તમાન માં અનુયાયી વર્ગને 'ગુરુદ્વાર' રુપે, સંપ્રદાય વિષયક યથાર્થ માર્ગદર્શન આપવાની નૈતિક જવાબદારી છે, તેઓ જ તે માટે નિમિત્ત બને તે કલ્પનાતિત ગણાય!

..... ક્રમશઃ: (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" (૮)

..... ક્રમશઃ:એક મહત્વ નો મુદ્દો અહીં વિચારવો જરૂરી છે. માત્ર વલ્લભકુલ આચાર્યશ્રીઓએ જ નહીં, સંપ્રદાય ના અનુસરણ કરનાર વૈષ્ણવ સમુદાયે પણ, કારણકે સમગ્ર 'વલ્લભીય સૃષ્ટિ'ના તેઓ પણ અભિન્ન અંગ છે, તેઓ શ્રીમહાપ્રભુજી દ્વારા પ્રવર્તિત પુષ્ટિમાર્ગ ના અંગ હોવાનું પોતાને માને છે માટે.

જેમ પ્રત્યેક ધર્મ કે સંપ્રદાય ના સ્થાપક / પ્રવર્તક દ્વારા તેના સિદ્ધાંતો પ્રતિપાદિત કરવામાં આવે છે, તેમજ તેની આચાર સંહિતા ઘડવામાં આવે છે, તેમ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ પણ 'વેદ-ગીતા-બ્રહ્મસૂત્રો-ભાગવત' નું દોહન કરી પોતાના 'દાર્શનિક સિદ્ધાંતો' રજુ કર્યા છે, અને તદંતર્ગત આ સંપ્રદાય નું અનુસરણ કરવા માટે 'આચાર સંહિતા' ઘડી છે, જેને અપનાવવી સમસ્ત વલ્લભીય સૃષ્ટિ માટે ફરજીયાત હોય.

જેમ દેશનું બંધારણ છે, જેમાં કેટલાક અટલ મૂલભૂત સિદ્ધાંતો રજુ કરવામાં આવેલ છે, જે બદલી

શકાતા નથી, અને તદનુસાર સામાજીક જીવન વ્યવહાર માટે કાયદા ઘડવામાં આવે છે, જેમાં સમયાનુસાર "સંસદ" દ્વારા ફેરફાર કરવામાં આવે છે.

તેવીજ રીતે, પુષ્ટિમાર્ગ ના આધારભૂત મૂલ સિદ્ધાંતો, આ માર્ગની આગવી ઓઢાણ છે, જે તેને અન્ય સંપ્રદાયો થી અલગ પાડે છે, વિશિષ્ટ બનાવે છે. તેથીજ તો તેને "પૃથક શરણમાર્ગ" કહેવાય છે. તેના માઢાખામાં કોઈજ છેડછાડને અવકાશ ન હોઈ શકે, કોઈ ને તેનો હક્ક ન હોઈ શકે. પરંતુ પરિવર્તનશીલ દેશ-કાલ પરિસ્થિતી ને અનુરૂપ તેની 'આચાર સંહિતા' માં અગર આવશ્યકતા જણાય તો 'ગુરુદ્વાર' રૂપે વલ્લભકુલ સામુહિક રીતે યોગ્ય ફેરફાર કરી શકે!. સંપ્રદાયને વર્તમાન માં વહન કરવાની જવાબદારી કેમકે સમસ્ત વલ્લભકુલની છે, સર્વે આચાર્યશ્રીઓ 'ગુરુદ્વાર' રૂપે શ્રીમદાચાર્યચરણ નું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે, તેઓ સૌ શ્રીમહાપ્રભુજીને જવાબદાર છે. તેથી તેવા આવશ્યક ફેરફાર નો નિર્ણય સર્વે આચાર્યશ્રીઓએ સહીયારો કરવો ઘટે, પૃથક પૃથક નહીં (જે વર્તમાન માં થઈ રહ્યુ છે), કેમકે, સમગ્ર સૃષ્ટિ વાસ્તવમાં 'શ્રીવલ્લભ' ની છે, જેનું અનુસરણ તેમના દ્વારા પ્રવર્તિત 'પુષ્ટિ- સંપ્રદાય' નું જ કરવાનું છે. સૌ નું અંતિમ લક્ષ પળ એકજ છે, જેને માટે આ સંપ્રદાય અંતર્ગત 'સાધના પ્રણાલી' જુદી જુદી હોઈ શકે નહીં. અલગ અલગ આચાર્યો દ્વારા અર્થઘટન ભિન્ન ભિન્ન કરી શકાય નહીં. તે મૂલ સિદ્ધાંત થી વિસંગત હોવા ન જોઈએ, કેમકે અન્યથા તે પુષ્ટિમાર્ગ ન રહી જાય !..... ક્રમશઃ..... (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની).

"સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" (૯)

..... ક્રમશઃ..... પરંતુ વર્તમાન માં પુષ્ટિ-સંપ્રદાય માં એક બદલાવ આવી રહેલો જોઈ શકાય છે, જેમાં તેના પ્રવર્તક શ્રીમહાપ્રભુજી દ્વારા પ્રસ્થાપિત મુલ્યોમાં પરિવર્તન આવી રહેલું દેખાય છે.

એ વાત સાચી છે કે વિગ્યાન ની પ્રગતિના કારણે મનુષ્ય ની જીવન પદ્ધતિ માં તીવ્ર ગતિથી ફેરફાર થઈ રહ્યા છે. અનેક પ્રકારની સુવિધાઓ આજે ઉપલબ્ધ છે, સાથે સાથે સામાજીક મુલ્યોમાં પળ પરિવર્તન આવ્યું છે. તેના કારણે સંપ્રદાય ની આચાર-પ્રણાલીમાં, વર્તમાન જીવન પદ્ધતિ ને અનુરૂપ બદલાવ લાવવો કદાચ આવશ્યક પળ ગણી શકાય! તેમ છતાં શ્રીમહાપ્રભુજી દ્વારા નિરૂપિત સિદ્ધાંતો વેદ પ્રતિપાદિત હોઈ શાશ્વત છે, સદા કાલ માટે ઉપયુક્ત છે અને રહેશે. આચાર પ્રણાલીમાં જે પળ પરિવર્તન આવશ્યક હોય તે મૂલભૂત સિદ્ધાંતો ને સુસંગત જ હોવા જરૂરી છે. તેનાથી વિપરિત કે વિરુદ્ધ ન હોઈ શકે! ભક્તિ -શરણાગતિ-સમર્પણ-સેવા વિષયક જે સિદ્ધાંતોનો નિર્દેશ શ્રીમહાપ્રભુજીએ કર્યો છે, તેનું આચરણ તદનુસાર જ કરી શકાય, અન્યથા નહીં !

કેટલાક કહેવાતા વૈષ્ણવો, જેઓ કોઈક રીતે પુષ્ટિમાર્ગીય પરિવારથી જોડાયેલ હોવા છતાં, વર્તમાન યુગની ભૌતિક વિચારધારાથી પ્રભાવિત થવાના કારણે શ્રીમહાપ્રભુજી ની દાર્શનિક વિચારધારા કે પ્રણાલીને જ સ્વીકારવા તૈયાર નથી હોતા, કેટલાક જીવનમાં આધ્યાત્મિક દ્રષ્ટિકોણ ના મહત્ત્વ નેજ પડકારતા હોય છે અને 'ચાર્વાક દર્શન' અનુસાર 'ખાઓ પીઓ અને મૌજ કરો' ની વિચારધારા ને જીવનની વાસ્તવિકતા સમજતા હોય છે, કેટલાક વઢી સર્વ ધર્મ સમભાવ માં વિશ્વાસ ધરાવતાં હોવાથી સર્વ દેવોની ઉપાસના કરનારા પળ હોય છે. પરંતુ તેમના વડિલો પરંપરાગત રીતે 'પુષ્ટિ સંપ્રદાય'ને અનુસરતા હોવાના કારણે, તેઓ તેમાં શ્રદ્ધા ન હોવા છતાં માત્ર ઔપચારિક રૂપે કદાચ પુષ્ટિમાર્ગ નો આંચઢો ઓઢી રાખવા માંગતા હોય છે, અને

તદર્થ,સંપ્રદાય ને આધુનિક બનાવવા તેમાં વ્યવહારિક પરિવર્તન લાવવા ઇચ્છતા હોય છે. તેઓની કામનાઓ / રુચી ને સંતોષવા /તેમના રાજસ ભાવને પોષવા,અથવા આર્થિક લાભ ના દ્રષ્ટિકોણ થી, વર્તમાન માં તેઓને બ્રહ્મસંબંધ દીક્ષા આપવામાં આવે છે, તેઓને પોતાના દૈવી દ્રવ્ય (!) નો વિનિયોગ કરી પુણ્ય કમાવા માટે પ્રોત્સાહિત પળ કરવામાં આવતા હોય છે. તેમજ તેઓ દ્વારા સામાજીક પ્રતિષ્ઠા મેળવવા વિવિધ સાંપ્રદાયિક ઉપક્રમો / કાર્યક્રમો આયોજિત કરવામાં આવતા હોય છે. મૂલભૂત સિદ્ધાંતો થી વિપરિત હોવા છતાં તે શ્રીમ

"સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" (૧૦)

..... ક્રમશઃ :..... સંપ્રદાય ન તો અંધશ્રદ્ધા થી ચાલી શકે ન મનઘડંત ઉપક્રમોથી, કારણકે તેમાં આપણી નિષ્ઠા હોતી નથી. ક્યાં તો આપણે કાંઈ અનર્થ ન થાય તેવા ભયથી કે કોઈ અપરાધ ના ડર થી આચરણ કરતા હોઈએ છીએ અથવા ક્યારેક આપણા રાજસ ભાવને કારણે માત્ર અહંને પોષતા હોઈએ છીએ. તેથીજ તેની ફલદાયિતા હોઈ શકતી નથી. સ્વયં શ્રીમદાચાર્યચરણ નિબંધ માં આગ્યા કરે છે કે નિષ્ઠા ના અભાવ માં ફલ પ્રાપ્તિ સંભવ ન બને.

તેથી જેઓ 'પુષ્ટિ જીવ' છે, અને શ્રીમહાપ્રભુજી દ્વારા પ્રવર્તિત 'પુષ્ટિ-સંપ્રદાય'નું અનુસરણ કરી ફલ-પ્રાપ્તિ કરવા ગંભીરતાપૂર્વક ઇચ્છતા હોય તેમણે શ્રીમહાપ્રભુજી ની આગ્યા નું પાલન કરવું આવશ્યક છે. તે ત્યારેજ સંભવી શકે જ્યારે આપણે તેમના ગ્રંથો દ્વારા તે જાણીએ. આપે અનિવાર્યતઃ"કૃષ્ણ સેવા" નો નિર્દેશ કર્યો છે, તો સાથે "શાસ્ત્રમ્ અવગત્ય મનોવાગ્દેહૈઃ કૃષ્ણ સેવ્યઃ" ની આગ્યા પળ કરી છે. શાસ્ત્રોનું દોહન કરી શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના ગ્રંથો દ્વારા શાસ્ત્રો ને સરલતાપૂર્વક સમજાવ્યા છે. જો તેને જાણ્યા વિના કોઈ પળ પ્રક્રિયા ને અનુસરતા હોઈશું તો લક્ષ પ્રાપ્તિ સંદિગ્ધ જ રહેશે!

ભગવાન ગીતામાં આગ્યા કરે છે તેમ મનુષ્યની પોતાનો ઉદ્ધાર કરવાની સ્વયંની જવાબદારી હોય તો, આપણે સ્વયં તે માટે પ્રયત્ન કરવો પડશે અને તદર્થ ગ્રંથો ભળવા - સમજવા પડશે. વર્તમાન પરિસ્થિતી માં તો તે અનિવાર્ય છે કેમકે યોગ્ય / અયોગ્ય નો નિર્ણય કરવો મુશ્કેલ છે.

એક વાત આપણે સ્પષ્ટપણે સમજી લેવી જોઈએ કે 'ભગવદ્ -પ્રાપ્તિ' નો 'પુષ્ટિમાર્ગ' તેજ છે જેના સિદ્ધાંતો શ્રીમહાપ્રભુજી તેમના ગ્રંથો માં આલેખ્યા છે. સામાન્યતઃ તેને યથાર્થ રૂપે સમજાવવાની જવાબદારી તેમના વંશજ આચાર્યશ્રીઓની છે. અનુયાયી પળ તદર્થ તેમની પાસેથી પ્રમાણ સાથે તેને સમજાવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જ્યારે તદ્વિષયક વિરોધાભાસી કે વિપરિત વચન જણાય તો તેને માત્ર અંધશ્રદ્ધાથી અનુસરવાનેવાને બદલે વાર્તા સાહિત્ય ઈત્યાદિ માં મલતા અન્ય પ્રમાણો દ્વારા મનન પૂર્વક તેનો વિચાર કરવો જોઈએ. જો આપણે કંઈક અંશે પળ ગ્રંથો નો અભ્યાસ કર્યો હશે તો યોગ્ય નિર્ણય લઈ શકાશે.

ક્રમશઃ:.....(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

"સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" (૧૧)

..... ક્રમશઃ:..... વર્તમાન સમયની વિડંબના એ છે કે કેટલાક આચાર્યશ્રીઓ દ્વારા શ્રીમહાપ્રભુજી ના

દિવ્ય સિદ્ધાંતો નું યથાર્થ પ્રતિપાદન કરવાને બદલે વર્તમાન દેશ-કાલ ની પરિસ્થિતી ના ઓઠા હેઠળ તેમના સ્વયંના વિચારોને અનુરૂપ ઉપદેશ આપવામાં આવતો હોય છે. ત્યારે નિષ્ઠાવાન અનુયાયીએ વિચારવું જોઈએ કે શું સર્વગ્ય શ્રીમદાચાર્યચરણ ની ઇટલી દૂરદર્શિતા નહીં હોય, તેમ માની શકાય !

જ્યારે આપશ્રીએ માનવજીવનની પ્રત્યેક પરિસ્થિતી નો વિચાર કરી વિશેષતઃ પોતાના 'સર્વનિર્ણય -નિબંધ' માં પુષ્ટિજીવોને અનુલક્ષીને અનેક ખુલાસા કર્યા છે. ગૃહસ્થજીવન ની આવશ્યકતા ને સ્વીકારી તેમણે "સ્વધર્માચરણં શક્ત્યા" કહી વર્તમાન પરિસ્થિતી ને અનુરૂપ આચરણનો નિર્દેશ કર્યો છે. ભગવદ્ સેવાની સાથે વ્યવૃત્તિ માટે દિશા-નિર્દેશ કર્યો છે. ગ્રંથનો અભ્યાસ કરતાં આ વાત ની સ્પષ્ટ પ્રતિતી થાય છે. સાથે સાથે 'પુષ્ટિજીવન' ને માટેની મૂલભૂત જરૂરીયાતોની સ્પષ્ટતયા ષોડશગ્રંથો આદિમાં આગ્યા કરી છે, જે 'લક્ષ' ની પ્રાપ્તિ માટે અનિવાર્ય ગણાય.

તેમાં કોઈ બાંધછોડને અવકાશ ન હોઈ શકે, તે વાતનો નિર્દેશ શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાના અંતિમ ગ્રંથ 'શિક્ષાશ્લોકી' માં બહિર્મુખતા (અન્યાશ્રય ઇત્યાદિ) થી બચવા પોતાના બાલકોને પળ અનુલક્ષીને કર્યો છે, તેમછતાં તેનાથી વિરુદ્ધ આચરણ અને આગ્યા બન્ને વર્તમાન માં દૃષ્ટિ ગોચર થાય છે, જેને ચિંતા નો વિષય કહી શકાય, અને તેથી અનુયાયી વર્ગે સાવધાન રહેવાની આવશ્યકતા છે.

ક્યાંક વાંચેલુ કે "પોતાના કુટુંબના પોષણ અર્થે દ્રવ્યોપાર્જન કરવા સમાજના અર્થવાદને આધિન રહેવું પડે છે, તેથી આત્મનિષ્ઠા ન હોય પરંતુ કેવળ સાધન કે આપદ્ધર્મ તરીકે કરાતો અન્યાશ્રય, અનન્યાશ્રય ભાવને બાધક નથી". (એક વચનામૃત). વિભિન્ન તકલિફોમાં વિવિધ 'કવચો' નો નિર્દેશ તો સાધારણ વાત છે !.તો પછી શ્રીગુસાંઈજી ના વચન "અન્ય સંબંધ ગંધોપિ કંધરામેવ બાધતે", ઇત્યાદિ વચનો ની યથાર્થતા ?

ગંભીરતાપૂર્વક વિચારવાનો વિષય છે ! અને આવો વિચાર ગ્રંથો ના અધ્યયન થી જ સ્ફુરિત થાય, અન્યથા "ગો. બાલક " કાંઈં છોટું કહે?, તેમ માનસિકતા પ્રવર્તે છે ! ક્રમશઃ..... (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

"સંપ્રદાયની સાંપ્રત સ્થિતિ" (૧૨)

..... ક્રમશઃ..... કોઈપણ સંપ્રદાય નું અનુસરણ તેના પ્રસ્થાપક - પ્રવર્તક આચાર્ય દ્વારા પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતો મુજબ કરવું આવશ્યક હોય કારણકે તોજ તેનું પ્રયોજન સાર્થક થાય. વર્તમાન માં 'પુષ્ટિ સંપ્રદાય' નું પ્રવર્તન તેના મૂલ પ્રવર્તક શ્રીવલ્લભાચાર્યજી જ પરોક્ષ માં તેમના વંશમાં બિરાજીને કરી રહ્યા છે તે તેમનું 'ભગવદ્ સામર્થ્ય' રૂપ માહાત્મ્ય છે. તદર્થ તેમના વંશજ આચાર્યશ્રીઓનું સ્વાભાવિક કર્તવ્ય હોવું અપેક્ષિત જ નહીં અનિવાર્ય ગણાય કે તેમનું આચરણ તેમજ તેમના દ્વારા આપવામાં આવતાં નિર્દેશો / ઉપદેશો શ્રીમહાપ્રભુજીના વિચારોને જ પ્રવર્તિત / પરાવર્તિત કરે, અન્યથા તે પ્રમાણિત (valid) ન કહેવાય !

આ તથ્ય ની પ્રતીતિ અનેક પ્રમાણો થી થાય છે. સર્વ પ્રથમ તો શ્રીમહાપ્રભુજીએ સ્વયં જ સર્વપ્રકરણ - નિબંધ માં 'ગુરુ' ના લક્ષણ બતાવી, આચાર્યશ્રીઓની 'કૃષ્ણ-સેવા પરાયણતા' તેમજ ભાગવત (આદિ પ્રમાણ શાસ્ત્રો) ના મર્મગ્ય હોવા ની આવશ્યકતા નો નિર્દેશ કર્યો છે, કેમકે તોજ તેઓ શ્રીમહાપ્રભુજી દ્વારા નિર્દિષ્ટ 'સેવા પ્રણાલી' તેમજ તેમના 'દાર્શનિક સિદ્ધાંતો' વિશે અનુયાયી વર્ગને સાચું અને પ્રમાણભૂત માર્ગદર્શન આપી શકે. લેખકાર શ્રીપુરુષોત્તમજી, કેમકે વલ્લભ વંશજ આચાર્યશ્રીઓને 'ગુરુદ્વાર' લેખાવે છે ત્યારે એ વાત સ્પષ્ટ છે કે તેમને (વંશજોએ) શ્રીમહાપ્રભુજીની વાણી -વિચારોને જ વર્તમાન માં તેમના વતી રજુ કરવા ફરજીયાત ગણાય.

તેઓ સ્વતંત્રતા પુષ્ટિમાર્ગ ના નામે પોતાના વિચારો કે સિદ્ધાંતોનું પ્રવર્તન કરી શકે નહીં, જે વર્તમાન માં ક્યાંક ક્યાંક નજરે પડે છે, અને અનુયાયી તેને શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંત રૂપે અથવા વલ્લભકુલ આચાર્યને જ ગુરુ રૂપે સ્વીકારતો હોઈ તેવા વચનોને પ્રમાણ રૂપે માનતે હોય છે.

આ વિશે મહાપ્રભુ શ્રીહરિરાયજી નો દિશા-નિર્દેશ પણ મહત્વપૂર્ણ પ્રકાશ પાડે છે, જેને નજરઅંદાજ કરી શકાય નહીં. તેઓ સ્પષ્ટપણે કહે છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી ની વાણી થી વિપરિત વચનોને 'દુઃસંગ' ગણવો જોઈએ, તદર્થ તે બાધક છે (ચાહે તે કોઈ આચાર્ય દ્વારા કેમ ન કહેવાતા હોય). (શિક્ષાપત્ર ૩/૮-૧૧). તેઓ શ્રીમહાપ્રભુજી ની આગ્યા ના ઉલ્લંઘન ને 'અપરાધ' ગણાવે છે. (અપરાધ -૩૫). પ્રત્યેક આચાર્યશ્રી સામાન્યતઃ શ્રીમહાપ્રભુજી ના આશ્રય નો તો ઉપદેશ કરતાં હોય છે, પરંતુ માત્ર વાણીથી આશ્રય થયી શકે નહીં. પરંતુ શ્રીમહાપ્રભુજી ની આગ્યા ના પાલન દ્વારા ત આચરણ માં તે દેખાવો જોઈએ. શ્રીહરિરાયજી આગ્યા કરે છે કે આશય વાણીથી નહીં પરંતુ માર્ગ-નિષ્ઠા થીજ હોવો જોઈએ (શિક્ષાપત્ર ૮-૨૬/૨૮). શ્રીમહાપ્રભુજી સ્વયં જ નિબંધ (શાસ્ત્રાર્થ પ્રકરણ-૧૮) માં આગ્યા કરે છે કે નિષ્ઠા ના અભાવ માં કોઈ ફલ પ્રાપ્તિ સંભવ બની શકતી નથી.

શ્રીવલ્લભકુલ 'ગુરુદ્વાર' છે. તેથી સ્તુત્ય છે, વંદનીય છે, કેમકે વર્તમાન માં શ્રીમહાપ્રભુજી તેમના દ્વારા પોતાની કૃપા નો અનુભવ કરાવે છે. પરંતુ આચાર્ય સ્વરૂપે પ્રકટ થતાં, ભગવદ્રુપ હોવા છતાં સ્વયં શ્રીમહાપ્રભુજી, શ્રીગુસાઈજી એ પણ શાસ્ત્રો નું અધ્યયન કર્યું હતું, તેમ વર્તમાન માં વલ્લભકુલ આચાર્યશ્રીઓએ પણ પદ્ધતિસર શાસ્ત્રો / ગ્રંથો નો અભ્યાસ કરવો અનિવાર્ય ગણાય જેથી તેઓ અનુયાયી વર્ગને સાચું માર્ગદર્શન આપી શકે.

વર્તમાન માં મોટાભાગે by default જ આચાર્ય બાલક ગુરુ-સ્થાન ગ્રહણ કરતા હોવાથી (આમાં ઘણાં અપવાદ રૂપ યોગ્યતા પ્રાપ્ત આચાર્યશ્રીઓ પણ છે) પોત-પોતાના મનઘડંત વિચારો પ્રકટ કરી વિપરિત આગ્યાઓ કરતાં હોય છે. અનુયાયી તેને શ્રદ્ધાપૂર્વક 'વલ્લભ' ની આગ્યા માની માથે ચઢવતા હોય છે, જેના કારણે આજે સંપ્રદાય ની સ્થિતિ ડોહડાયેલી દેખાય છે.

જો આપણે પોતાને યથાર્થ રૂપે 'પુષ્ટિ જીવ' સમજતા હોઈએ અને સાચેજ આપણું શ્રીમહાપ્રભુજી ના માર્ગે ચાલી ભગવદ્-પ્રાપ્તિ નું લક્ષ હોય તો, આ વિશે વાસ્તવિક સ્થિતિ નો ગંભીરતાપૂર્વક વિચાર કરવો આવશ્યક છે. ક્રમશઃ

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)